
Glosa częściowo krytyczna do wyroku Sądu Najwyższego z dnia 10 listopada 2017 r., sygn. V CSK 41/14

1. Wstęp

Celem niniejszej publikacji jest analiza wyroku Sądu Najwyższego z dnia 10 listopada 2017 r., sygn. V CSK 41/14. Wyrok ten dotyczył dopuszczalności orzeczenia na podstawie art. 79 ust. 1 pkt 3 lit. b ustawy z dnia 4 lutego 1994 roku o prawie autorskim i prawach pokrewnych, odszkodowania za naruszenie autorskich praw majątkowych w wysokości dwukrotności należnej uprawnionemu opłaty.

Autor poddaje analizie ww. orzeczenie Sądu Najwyższego porównując wnioski w nim zawarte do poglądów przedstawicieli doktryny polskiego prawa własności intelektualnej.

Sąd Najwyższy (dalej SN) w wyroku z dnia 10 listopada 2017 r., sygn. V CSK 41/14¹ orzekł, iż dokonując wykładni art. 79 ust. 1 pkt 3 lit. b² ustawy z dnia 4 lutego 1994 roku o prawie autorskim i prawach pokrewnych³ (dalej u.p.a.p.p.) należy uznać, iż odszkodowanie w wysokości dwukrotności należnej uprawnionemu opłaty stanowi nieproporcjonalną sankcję, która może prowadzić do naruszenia zasady sprawiedliwości społecznej, równej ochrony praw majątkowych, którą gwarantuje Konstytucja⁴ i jest ona nadmierna w stosunku do celu, jakim jest należyte zabezpieczenie twórców przed naruszeniem ich praw majątkowych.

2. Stan faktyczny

Stan faktyczny owej sprawy wyglądał następująco. Stowarzyszenie F. zawarło w dniu 4 października 1995 roku umowę licencyjną ze Stowarzyszeniem O., w której określono zasady wynagrodzenia powoda. Umowę tę wypowiedziano 30 grudnia 1998 roku. W latach 2005-2007 strony postępowania prowadziły rokowania w celu zawarcia stosownej umowy licencyjnej, które zakończyły się niepowodzeniem ze względu na rozbieżności dot. wysokości opłaty licencyjnej. Powód żądał bowiem wynagrodzenia miesięcznego w wysokości 2,8% rzeczywistych wpływów netto z odliczeniem jednorazowych opłat przyłączeniowych bez podatku VAT, wskazując przy tym

¹ Wyrok Sądu Najwyższego z dnia 10 listopada 2017 r., sygn. V CSK 41/14, Legalis, nr 1715439.

² Treść ww. artykułu brzmi: „Uprawniony, którego autorskie prawa majątkowe zostały naruszone, może żądać od osoby, która naruszyła te prawa:

...

3) naprawienia wyrządzonej szkody:

a) na zasadach ogólnych albo

b) poprzez zapłatę sumy pieniężnej w wysokości odpowiadającej dwukrotności, a w przypadku gdy naruszenie jest zawinione – trzykrotności stosownego wynagrodzenia, które w chwili jego dochodzenia byłoby należne tytułem udzielenia przez uprawnionego zgody na korzystanie z utworu; ...”

³ Ustawa z dnia 4 lutego 1994 roku o prawie autorskim i prawach pokrewnych, t. j. Dz. U. 2018, poz. 650.

⁴ Konstytucja Rzeczypospolitej Polskiej z dnia 2 kwietnia 1997 r., Dz. U. 2009, nr 114, poz. 946.

na akceptację owej stawki przez Polską Izbę Komunikacji Elektronicznej. Pozwany natomiast złożył w dniu 17 kwietnia 2008 wniosek do Komisji Prawa Autorskiego (dalej KPA) o rozstrzygnięcie sporu w zakresie umowy licencyjnej. Po wydaniu przez KPA postanowienia w dniu 6 marca 2009 roku, z którego wynikało, że wynagrodzenie z tytułu udzielonej licencji powinno wynosić 1,6% wpływów netto bez podatku VAT uzyskiwanych przez pozwanego z tytułu reemisji kablowej, które nie obejmuje opłat instalacyjnych i przyłączeniowych, uiszczył on na rzecz powoda kwotę w wysokości 34 312,69 zł, stanowiącą 1,6% przychodów z ww. tytułu za lata 2006-2008.

3. Droga sądowa

Stowarzyszenie F. postanowiło skierować sprawę na drogę sądową. W pozwie z dnia 17 lutego 2009 roku domagało się ono zakazania pozwanemu Stowarzyszeniu O. dokonywania reemisji w sieci telewizji kablowej utworów audiowizualnych nadawanych w programach telewizyjnych do czasu zawarcia z powodem umowy licencyjnej oraz zasądzenia od pozwanego na swoją rzecz kwoty 390 337,50 zł wraz z ustawowymi odsetkami od dnia wniesienia pozwu do dnia zapłaty tytułem trzykrotności należnego powodowi wynagrodzenia za zawinione w latach 2006 - 2008 naruszenie autorskich praw majątkowych, którymi powód, jako organizacja zbiorowego zarządzania prawami autorskim, zarządzał w imieniu uprawnionych z tych praw.

Sąd Okręgowy (dalej SO) wyrokiem z dnia 11 sierpnia 2009 roku:

- 1) umorzył postępowanie w zakresie kwoty 84 120,51 zł,
- 2) zakazał pozwanemu dokonywania reemisji w sieci telewizji kablowej utworów audiowizualnych nadawanych w programach telewizyjnych do czasu zawarcia z powodem umowy licencyjnej,
- 3) zasądził od pozwanego na rzecz powoda kwotę 160 275,69 zł z ustawowymi odsetkami,
- 4) dalej idące żądanie oddalił oraz orzekł o kosztach procesu.

SO stwierdził, że żądanie powoda znajduje podstawę w przepisie art. 79 u.p.a.p.p., a ze względu na fakt, iż strona pozwana naruszała prawa autorskie w sposób zawiniony, powodowi należy się trzykrotność stosownego wynagrodzenia.

Obie strony wniosły apelacje od ww. wyroku, które zostały oddalone przez Sąd Apelacyjny (dalej SA) w wyroku z dnia 12 marca 2010 r.

Po wniesionych skargach kasacyjnych SN wyrokiem z dnia 15 czerwca 2011 r., sygn. V CSK 373/10⁵ uchylił zaskarżony wyrok i przekazał sprawę do ponownego rozpoznania SA. SA po ponownym rozpatrzeniu sprawy w wyroku z dnia 19 grudnia 2011 roku zasądził od pozwanego na rzecz powoda dalszą kwotę 145 941,30 zł z ustawowymi odsetkami, oddalił apelację pozwanego i orzekł o kosztach postępowania. Po wniesieniu przez stronę pozwaną skargi kasacyjnej, SN

⁵ Wyrok Sądu Najwyższego z dnia 15 czerwca 2011 r., sygn. V CSK 373/10, Legalis, nr 442148.

wyrokiem z dnia 27 marca 2013 r., sygn. V CSK 203/12⁶ uchylił zaskarżony wyrok i przekazał sprawę do ponownego rozpoznania. SA rozstrzygając ww. sprawę po raz trzeci, podkreślił, że strona powodowa ma prawo żądać trzykrotności stosownego wynagrodzenia za naruszenie swoich praw, ponieważ Dyrektywa 2004/48/WE Parlamentu Europejskiego i Rady z dnia 29 kwietnia 2004 r.⁷ (dalej dyrektywa 2004/48/WE), przewiduje jedynie minimalny standard ochrony praw autorskich. Wprawdzie regulacja zawarta w art. 79 ust. 1 pkt 3 lit. b u.p.a.p.p. znacząco odbiega od regulacji zawartej w ww. dyrektywie, dalej idąca ochrona przewidziana w prawie polskim jest dopuszczalna. Pozwany po raz trzeci wniósł skargę kasacyjną od ww. orzeczenia.

4. Pytanie prejudycjalne do Trybunału Sprawiedliwości Unii Europejskiej

Sąd Najwyższy rozpatrując ww. sprawę, zwrócił się do Trybunału Sprawiedliwości Unii Europejskiej (dalej TSUE) z pytaniem prawnym o następującej treści: „Czy art. 13⁸ dyrektywy 2004/48 WE Parlamentu Europejskiego i Rady z dnia 29 kwietnia 2004 r. w sprawie egzekwowania prawa własności intelektualnej (Dz. Urz. UE L. 2004, nr 157.45), może być interpretowany w ten sposób, że uprawniony, którego autorskie prawa majątkowe zostały naruszone, może żądać naprawienia wyrządzonej mu szkody na zasadach ogólnych, albo bez konieczności wykazywania szkody i związku przyczynowego pomiędzy zdarzeniem naruszającym jego prawa a szkodą domagać się zapłaty sumy pieniężnej w wysokości odpowiadającej dwukrotności, a w przypadku zawinionego naruszenia - trzykrotności stosownego wynagrodzenia, skoro art. 13 dyrektywy 2004/48 przewiduje, że o odszkodowaniu decyduje sąd, który bierze pod uwagę okoliczności wymienione w art. 13 ust. 1 pkt a, a tylko alternatywnie w niektórych przypadkach może ustanowić odszkodowanie ryczałtowe, uwzględniając elementy wymienione w art. 13 ust. 1 pkt b dyrektywy? Czy przyznanie, na żądanie strony, określonego z góry odszkodowania ryczałtowego, które stanowi dwukrotność lub

⁶ Wyrok Sądu Najwyższego z dnia 27 marca 2013 r., sygn. V CSK 203/12, Legalis, nr 797113.

⁷ Dyrektywa 2004/48/WE Parlamentu Europejskiego i Rady z dnia 29 kwietnia 2004 r. w sprawie egzekwowania praw własności intelektualnej, Dz. Urz. UE L 157/45.

⁸ Treść ww. artykułu brzmi: „1. Państwa Członkowskie zapewniają, że na wniosek poszkodowanej strony właściwe organy sądowe nakazują naruszającemu, który świadomie lub mając rozsądne podstawy do posiadania takiej wiedzy zaangażował się w naruszającą działalność, wypłacenie podmiotowi uprawnionemu odszkodowań odpowiednich do rzeczywistego uszczerbku, jaki ten poniósł w wyniku naruszenia. Ustanawiając wysokość odszkodowań, organy sądowe:

a) biorą pod uwagę wszystkie właściwe aspekty, także poniesione przez poszkodowaną stronę negatywne skutki gospodarcze z utraconymi zyskami włącznie, wszelkie nieuczciwe zyski uzyskane przez naruszającego oraz, we właściwych przypadkach, elementy inne niż czynniki ekonomiczne, w rodzaju np. uszczerbku moralnego, jaki naruszenie spowodowało dla właściciela praw; lub

b) jako alternatywa dla lit. a) mogą one, we właściwych przypadkach, ustanowić odszkodowania ryczałtowe na podstawie elementów takich, jak przynajmniej suma opłat licencyjnych, honorariów autorskich lub opłat należnych w razie poproszenia przez naruszającego o zgodę na wykorzystywanie praw własności intelektualnej, o którą chodzi.

2. Jeśli naruszający zaangażował się w działanie naruszające bez swojej wiedzy lub nie mając rozsądnych podstaw do posiadania takiej wiedzy, Państwa Członkowskie mogą stanowić, że organy sądowe mogą zarządzać albo zwrot zysków, albo wypłacenie odszkodowań, zależnie od ustalenia.

trzykrotność stosownego wynagrodzenia jest dopuszczalne na podstawie art. 13 dyrektywy, zważywszy, że w pkt 26⁹ jej preambuły przewiduje się, iż celem dyrektywy nie jest wprowadzenie odszkodowań o charakterze kary?”¹⁰.

5. Rozstrzygnięcie Trybunału Konstytucyjnego

Po wystąpieniu z ww. pytaniem prawnym do TSUE, Trybunał Konstytucyjny (dalej TK) wyrokiem z dnia 23 czerwca 2015 r., sygn. SK 32/14¹¹ stwierdził niezgodność art. 79 ust. 1 pkt 3 lit. b u.p.a.p.p. z art. 64 ust. 1 i 2¹², w związku z art. 31 ust. 3¹³ w związku z art. 2¹⁴ Konstytucji Rzeczypospolitej Polskiej w zakresie dopuszczalności żądania przez uprawnionego, którego autorskie prawa majątkowe zostały naruszone, naprawienia wyrządzonej szkody poprzez zapłatę sumy pieniężnej w wysokości odpowiadającej w przypadku, gdy naruszenie jest zawinione - trzykrotności stosownego wynagrodzenia, które w chwili jego dochodzenia byłoby należne tytułem udzielenia przez uprawnionego zgody na korzystanie z utworu¹⁵.

⁹ Treść pkt 26 preambuły dyrektywy 2004/48/WE brzmi: „W celu naprawy szkody, jaką właściciel prawa poniósł w wyniku naruszenia, którego dopuścił się naruszający wiedząc, że wchodząc w tę działalność dopuszcza się naruszenia, lub istnieją rozsądne podstawy domniemania, że wiedział o możliwości powstania takiego naruszenia, suma odszkodowań przyznanych właścicielowi praw powinna uwzględniać wszystkie właściwe aspekty, takie jak utrata przez właściciela dochodów lub nieuczciwy zysk uzyskany przez naruszającego oraz, gdzie właściwe, wszelki uszczerbek moralny, które posiadacz praw poniósł. Jako alternatywa, tam np., gdzie ustalenie sumy poniesionego uszczerbku byłoby trudne, sumę odszkodowań można oprzeć na elementach takich, jak opłaty licencyjne, honoraria autorskie lub opłaty, jakie byłyby należne, gdyby naruszający poprosił o zgodę na wykorzystanie wchodzących w grę praw własności intelektualnej. Nie jest celem wprowadzenie obowiązku zastosowania odszkodowań o charakterze kary, ale dopuszczenie rekompensaty opartej na obiektywnym kryterium przy uwzględnieniu wydatków poniesionych przez właściciela praw, takich jak koszty identyfikacji i badań”.

¹⁰ Postanowienie Sądu Najwyższego z dnia 15 maja 2015 roku, sygn. V CSK 41/14, Legalis, nr 1281618.

¹¹ Wyrok Trybunału Konstytucyjnego z dnia 23 czerwca 2015 r., sygn. SK 32/14, OTK Seria A 2015 nr 6, poz. 84.

¹² Treść ww. artykułu brzmi: „1. Każdy ma prawo do własności, innych praw majątkowych oraz prawo dziedziczenia.

2. Własność, inne prawa majątkowe oraz prawo dziedziczenia podlegają równej dla wszystkich ochronie prawnej”.

¹³ Treść ww. artykułu brzmi: „Ograniczenia w zakresie korzystania z konstytucyjnych wolności i praw mogą być ustanawiane tylko w ustawie i tylko wtedy, gdy są konieczne w demokratycznym państwie dla jego bezpieczeństwa lub porządku publicznego, bądź dla ochrony środowiska, zdrowia i moralności publicznej, albo wolności i praw innych osób. Ograniczenia te nie mogą naruszać istoty wolności i praw”.

¹⁴ Treść ww. artykułu brzmi: „Rzeczpospolita Polska jest demokratycznym państwem prawnym, urzeczywistniającym zasady sprawiedliwości społecznej”.

¹⁵ Stanowisko w sprawie rozpatrywanej przez TK zajął także Rzecznik Praw Obywatelskich, który również postulował uznanie za niezgodny z Konstytucją art. 79 ust. 1 pkt 3 lit. b w zakresie, w jakim nakłada obowiązek zapłaty trzykrotności stosownego wynagrodzenia na rzecz podmiotu uprawnionego z tytułu majątkowych praw autorskich. Według RPO: „Naruszenie praw podmiotowych nie powinno powodować wzbogacenia poszkodowanego, a samo wzbogacenie dzięki uzyskaniu korzyści finansowych przekraczających rozmiar poniesionej szkody nie może odbywać się kosztem naruszyciela autorskich praw majątkowych”.

Prokurator Generalny natomiast nie dopatrywał się niezgodności ww. przepisu z ustawą zasadniczą.

Zob. także: Komentarz do art. 79 u.p.a.p.p. [w]: E. Ferenc-Szydełko (red.), Ustawa o prawie autorskim i prawach pokrewnych. Komentarz, 2016, Legalis.

6. Rozstrzygnięcie Trybunału Sprawiedliwości Unii Europejskiej ws. pytania prejudycjalnego.

TSUE wyrokiem z dnia 25 stycznia 2017 r., w sprawie C-367/15¹⁶ orzekł, iż artykuł 13 dyrektywy 2004/48/WE nie sprzeciwia się uregulowaniu krajowemu, w myśl którego uprawniony, którego prawo własności intelektualnej zostało naruszone, może żądać albo odszkodowania za poniesioną przez niego szkodę, przy uwzględnieniu wszystkich właściwych aspektów danej sprawy albo, bez wykazywania przez tego uprawnionego rzeczywistej szkody, domagać się zapłaty sumy pieniężnej w wysokości odpowiadającej dwukrotności stosownego wynagrodzenia, które byłoby należne tytułem udzielenia zgody na korzystanie z danego utworu¹⁷.

7. Ostateczne rozstrzygnięcie Sądu Najwyższego

SN rozpatrując ową sprawę, stwierdził, że ze względu na ww. orzeczenie TK, wyrok SA zasądający trzykrotność należnego powodowi wynagrodzenia nie może być utrzymany w mocy. Ponadto SA dokonując sprostowania wyroku w kwestii dot. zmiany wysokości zasądanego roszczenia i zasądzonych kosztów postępowania naruszył art. 350 k.p.c.¹⁸, ponieważ tego rodzaju modyfikacja nie jest dopuszczalna na podstawie tegoż przepisu.

Według SN przy rozpatrywaniu owej sprawy należy poddać analizie wnioski wynikające z wyroku TSUE. Co prawda TSUE dopuścił możliwość żądania przez poszkodowanego, którego prawo własności intelektualnej zostało naruszone albo odszkodowania na zasadach ogólnych albo zapłaty sumy pieniężnej odpowiadającej dwukrotności stosownego wynagrodzenia, które byłoby należne tytułem udzielenia zgody na korzystanie z danego utworu, jednak w wyjątkowych wypadkach odszkodowanie za szkodę, obliczone na podstawie dwukrotności hipotetycznej opłaty licencyjnej, może na tyle wyraźnie i znacząco wykraczać poza rzeczywiście poniesioną szkodę, że

¹⁶ Wyrok Trybunału Sprawiedliwości z dnia 25 stycznia 2017 r., sygn. C-367/15, Legalis, nr 1556044.

¹⁷ Natomiast Europejski Rzecznik Generalny Eleonora Sharpston w opinii z dnia 24 listopada 2016 r., postulowała, aby TSUE orzekł, iż artykuł 3 i art. 13 ust. 1 lit. b) dyrektywy 2004/48 należy interpretować w ten sposób..., że przepisy te sprzeciwiają się przepisowi prawa krajowego na mocy, którego uprawniony może żądać ustalonej kwoty stanowiącej dwukrotność lub trzykrotność wysokości opłaty, która byłaby należna, gdyby uprawniony wyraził zgodę na korzystanie z utworu.

¹⁸ Ustawa z dnia z dnia 17 listopada 1964 r. Kodeks postępowania cywilnego, t.j. Dz. U. 2018 poz. 5 z późn. zm..

Treść ww. artykułu brzmi: „§ 1. Sąd może z urzędu sprostować w wyroku niedokładności, błędy pisarskie albo rachunkowe lub inne oczywiste omyłki.

§ 2. Sprostowanie sąd może postanowić na posiedzeniu niejawnym; o sprostowaniu umieszcza się wzmiankę na oryginale wyroku, a na żądanie stron także na udzielonych im wypisach. Dalsze odpisy i wypisy powinny być zredagowane w brzmieniu uwzględniającym postanowienie o sprostowaniu.

§ 3. Jeżeli sprawa toczy się przed sądem drugiej instancji, sąd ten może z urzędu sprostować wyrok pierwszej instancji”.

tego rodzaju żądanie stanowiłoby zakazane w art. 3 ust. 2 dyrektywy¹⁹ 2004/48/WE nadużycie prawa. W takiej sytuacji sądy polskie nie są związane żądaniem uprawnionego²⁰.

W rozpoznawanej sprawie SN stwierdził, że przyznanie poszkodowanemu odszkodowania obliczonego na podstawie dwukrotności hipotetycznej opłaty licencyjnej, wyraźnie i znacząco wykraczałoby poza rzeczywiście poniesioną szkodę. Uprawnionego z tytułu majątkowych praw autorskich reprezentował bowiem wyspecjalizowany podmiot (organizacja zbiorowego zarządzania prawami autorskimi), który ułatwiał zarówno ochronę majątkowych praw autorskich, jak i dochodzenie roszczeń naruszających takie prawa. Świadczy o tym m.in. wynegocjowanie przez SFP stawki znacznie wyższej niż tej, którą zaproponowała KPA²¹. Ponadto poszkodowanemu przysługiwałyby dodatkowo odsetki. Z drugiej strony natomiast szkoda związana z naruszeniem praw powoda sprowadza się przede wszystkim do utraconej opłaty za lata 2006-2008, której to stawka przewyższała honorarium proponowane przez KPA. Tym samym zgodnie z orzeczeniem TSUE przyznanie tak wysokiego odszkodowania prowadziłoby do nadużycia prawa wynikającego z art. 79 ust. 1 pkt 3 lit. b u.p.a.p.p. W takiej sytuacji sąd polski nie jest związany żądaniem powoda przyznania mu wynagrodzenia w postaci zryczałtowanej w wysokości dwukrotności należnego wynagrodzenia.

Wykładnia literalna art. 79 ust. 1 pkt 3 lit. b u.p.a.p.p. wskazuje, co prawda, że poszkodowany ma prawo żądać dwukrotności należnej opłaty bez wykazywania podstawowych przesłanek warunkujących roszczenie odszkodowawcze, jednakowoż ukształtowanie tegoż odszkodowania w formie tzw. common law civil punity (kary cywilnej), miało swoje racjonalne uzasadnienie w chwili uchwalania u.p.a.p.p. ze względu na m.in. problem identyfikacji naruszcyciela, trudności związane z ustaleniem należnej stawki czy wykazania poniesionej szkody. Obecnie natomiast argumenty te tracą swoją aktualność.

W rozpatrywanym przez SN stanie faktycznym nie zachodzą przesłanki uzasadniające przyznanie poszkodowanemu w ramach odszkodowania dwukrotności należnej opłaty. Uprawniony z tytułu praw autorskich był bowiem reprezentowany przez profesjonalny podmiot, dla którego zidentyfikowanie zarówno korzystających z utworów autorów, jak i naruszcycieli nie stanowiło problemu. Ponadto podmiot naruszający ww. prawa, korzystał z nich wcześniej na podstawie

¹⁹ Treść ww. artykułu brzmi: „Powyższe środki, procedury i środki naprawcze są również skuteczne, proporcjonalne i odstraszające i stosowane w taki sposób, aby zapobiec tworzeniu ograniczeń handlu prowadzonego zgodnie z prawem i zapewnić zabezpieczenia przed ich nadużywaniem”.

²⁰ Ww. wniosek wynika z pkt 31 orzeczenia TSUE, który brzmi: „Nie można z pewnością wykluczyć, że w wyjątkowych wypadkach odszkodowanie za szkodę obliczone na podstawie dwukrotności hipotetycznej opłaty licencyjnej mogłoby na tyle wyraźnie i znacząco wykraczać poza rzeczywiście poniesioną szkodę, że tego rodzaju żądanie stanowiłoby zakazane w art. 3 ust. 2 dyrektywy 2004/48 nadużycie prawa. Z uwag sformułowanych przez rząd polski w trakcie rozprawy wynika jednak, że zgodnie z mającym zastosowanie w postępowaniu głównym uregulowaniem sąd polski nie jest w takim wypadku związany żądaniem uprawnionego, którego prawo zostało naruszone”.

²¹ KPA proponowała stawkę na poziomie 1,6% przychodów, a powód żądał stawki znacznie wyższej tj. 2,8%.

zawartej z poszkodowanym umowy, zatem należną stawkę można ustalić bez większych problemów.

Podstawową funkcją odszkodowania jest, zgodnie z rzymską maksymą *ne quis ex damno suo lucrum faciat*²², kompensacja doznanego uszczerbku, a nie represja wobec sprawcy. Biorąc pod uwagę także pozostałe roszczenia, które przysługują poszkodowanemu, a które wynikają z art. 79 ust. 1 pkt 2 i 4 u.p.a.p.p. tj. żądanie usunięcia skutków naruszenia i wydania utraconych korzyści, a także odpowiedzialność karną naruszcyciela²³, nie znajduje racjonalnego uzasadnienia represyjny charakter przepisów dot. odszkodowania za naruszenia autorskich praw majątkowych.

Prokonstytucyjna wykładnia art. 79 ust. 1 pkt 3 lit. b u.p.a.p.p. prowadzi do wniosku, iż odszkodowanie w wysokości dwukrotności należnej uprawnionemu opłaty stanowi nieproporcjonalną sankcję, która może prowadzić do naruszenia zasady sprawiedliwości społecznej, równej ochrony praw majątkowych, którą gwarantuje Konstytucja i jest ona nadmierna w stosunku do celu, jakim jest należyte zabezpieczenie twórców przed naruszeniem ich praw majątkowych. Art. 64 ust. 1 i ust. 2 Konstytucji RP przewiduje bowiem równą ochronę zarówno dla praw majątkowych autora, jak i naruszających te prawa. Ponadto art. 32 ust. 1 i 2 Konstytucji RP zabrania dyskryminacji w ochronie także praw majątkowych z jakiegokolwiek przyczyny. Wszelkie ograniczenia w korzystaniu z praw konstytucyjnych są dopuszczalne jedynie w przypadkach wskazanych przez Konstytucję²⁴. Nie mogą one ponadto naruszać istoty wolności i praw²⁵. Taka interpretacja przepisów dot. ochrony praw autorskich, która prowadzi do uzyskania przez poszkodowanego znacznie więcej kwoty, niż wynosi doznana przez niego szkoda, nie znajduje uzasadnienia w Konstytucji RP i stanowi wyjątek w prawie polskim²⁶. Natomiast nie budzi najmniejszej wątpliwości żądanie zapłaty jednokrotności należnej opłaty, jako odszkodowania.

8. Stanowisko glosatora

Stanowisko SN w niniejszej sprawie może wzbudzać pewne kontrowersje. Z tekstu orzeczenia wynika, iż żądanie dwukrotności należnej uprawnionemu opłaty przybiera postać znanej w systemie *common law* tzw. kary cywilnej (*civil punity*), co miało racjonalne uzasadnienie wtedy, gdy ustawa o prawie autorskim i prawach pokrewnych była uchwalana. Tymczasem wedle

²² Nikt nie może wzbogacić się na swojej szkodzie.

²³ Odpowiedzialność karna w przypadku naruszenia praw wynikających z u.p.a.p.p. uregulowana jest w art. 115-123 tejże ustawy.

²⁴ Ww. ograniczenia mogą być ustanawiane gdy są konieczne w demokratycznym państwie dla jego bezpieczeństwa lub porządku publicznego, bądź dla ochrony środowiska, zdrowia i moralności publicznej, albo wolności i praw innych osób.

²⁵ Art. 31 ust. 3 Konstytucji RP.

²⁶ O wyjątkowym charakterze ww. przepisu świadczy fakt, iż w polskim prawie nie istnieje podobna konstrukcja. W innych regulacjach prawnych np. art. 18 ustawy z dnia 21 czerwca 2001 roku o ochronie praw lokatorów, mieszkaniowym zasobie gminy i o zmianie Kodeksu cywilnego czy art. 287 ust. 1 ustawy z dnia 30 czerwca 2000 r. Prawo własności przemysłowej naruszający odpowiada jedynie za utratę tego, co uprawniony zyskałby, gdyby korzystano z jego praw legalnie.

doktryny zasady odpowiedzialności są w prawie autorskim uregulowane *na podstawie modelu odpowiedzialności cywilnoprawnej*²⁷. Szczególne modyfikacje i rozwiązania potraktować należy jako modyfikację zasad ogólnych²⁸. Systemowi prawa kontynentalnego obce jest pojęcie kary cywilnej. U.p.a.p.p. przewidywała w przeszłości dodatkowe sankcje o charakterze penalnym²⁹. Art. 79 ust. 2 pkt 2 stanowił, iż niezależnie od roszczeń wynikających z ust. 1 uprawniony mógł żądać „zapłaty przez osobę, która naruszyła autorskie prawa majątkowe, odpowiedniej sumy pieniężnej, nie niższej niż dwukrotna wysokość uprawdopodobnionych korzyści odniesionych przez sprawcę z dokonanego naruszenia, na rzecz Funduszu, o którym mowa w art. 111, gdy naruszenie jest zawinione i zostało dokonane w ramach działalności gospodarczej wykonywanej w cudzym albo we własnym imieniu, choćby na cudzy rachunek”³⁰. Natomiast w przedwojennej ustawie z dnia 29 marca 1926 r. o prawie autorskim³¹ przewidywano w art. 62 możliwość przyznania twórcy, którego prawa naruszono tzw. pokutnego, czyli odpowiedniej kwoty, oznaczonej stosownie do zachodzących okoliczności według swobodnego uznania. Jednakże regulacja zawarta w art. 79 ust. 2 pkt 2 została uchylona³². Ustawodawca tym samym podkreślił odejście od ww. modelu.

Niemniej jednak rozstrzygnięcie SN w niniejszej sprawie należy uznać za słuszne. Roszczenia odszkodowawcze w prawie autorskim mają bowiem na celu naprawienie szkody i przywrócenie stanu sprzed naruszenia³³. Regulacja art. 79 ust. 1 pkt 3 lit. b u.p.a.p.p. wprowadza natomiast na grunt prawa prywatnego środek o charakterze represyjnym, co wywołuje wiele wątpliwości w doktrynie³⁴. Podkreśla się również, iż implementacja przepisów dyrektywy 2004/48/WE w kwestii dot. odszkodowania została dokonana w sposób niewłaściwy³⁵, gdyż według unijnej regulacji trzeba unikać tzw. *punitive damages*, czyli odszkodowania o charakterze karnym³⁶. Podobna regulacja o charakterze represyjnym nieznana jest innym ustawodawstwom³⁷. Także poprzednio obowiązująca ustawa z dnia 10 lipca 1952 r. o prawie autorskim³⁸ nie przewidywała tego typu norm. Zgodnie z art. 56 tejże ustawy osoba, której prawa zostały naruszone

²⁷ Komentarz do art. 79 [w]: D. Flisak (red.), *Prawo autorskie i prawa pokrewne. Komentarz*, Warszawa 2015, LEX.

²⁸ Tamże.

²⁹ Tamże.

³⁰ Ustawa z dnia 9 maja 2007 r. o zmianie ustawy o prawie autorskim i prawach pokrewnych oraz niektórych innych ustaw, (Dz. U. Nr 99, poz. 662).

³¹ Ustawa z dnia 29 marca 1926 r. o prawie autorskim (Dz.U. 1926 nr 48 poz. 286).

³² Brzmienie art. 79 ust. 2 u.p.a.p.p zostało zmienione na mocy ustawy z dnia 11 września 2015 r. o zmianie ustawy o prawie autorskim i prawach pokrewnych oraz ustawy o grach hazardowych (Dz.U. 2015 poz. 1639).

³³ Komentarz do art. 79 u.p.a.p.p. [w]: P. Ślęzak (red.), *Ustawa o prawie autorskim i prawach pokrewnych. Komentarz*, 2017, Legalis.

³⁴ Tamże.

³⁵ Komentarz do art. 79 u.p.a.p.p. [w]: E. Ferenc-Szydełko (red.), dz. cyt.: „Podkreśla się zwłaszcza, że przyjęte na gruncie ustawy autorskiej rozwiązania są zbyt surowe i prowadzą do nadmiernej kompensacji poszkodowanego”. Zob. także J. Barta (red.) *Prawo autorskie System Prawa Prywatnego tom 13*, 2017, s. 953-954, Legalis

³⁶ Komentarz do art. 79 u.p.a.p.p. [w]: J. Barta (red.), R. Markiewicz (red.), *Ustawa o prawie autorskim i prawach pokrewnych. Komentarz*, Warszawa 2011, LEX.

³⁷ Tamże.

³⁸ Ustawa z dnia 10 lipca 1952 r. o prawie autorskim (Dz. U. Dz.U. 1952 nr 34 poz. 234).

mogła żądać zaniechania naruszenia, wydania uzyskanych korzyści i w razie winy wynagrodzenia szkody. Budzi zastrzeżenia także wyznacznik wysokości roszczenia, którym według ustawodawcy jest opłata stosowana nie w chwili naruszenia, a w chwili dochodzenia roszczenia³⁹. Według niektórych przedstawicieli doktryny konstrukcję przewidzianą w art. 79 ust. 1 pkt 3 lit. b u.p.a.p.p. nie można porównywać nawet z sankcjami karnymi, ponieważ te uzależnione są od winy sprawcy⁴⁰.

Trafnie orzekł SN w drodze wykładni subiektywnej, iż możliwości, jakie przewidywał ww. przepis były w pełni uzasadnione w chwili ich wprowadzania do prawa polskiego. Jednakże biorąc pod uwagę znaczny postęp techniczny, a także regulacje unijne, które weszły w życie po uchwaleniu u.p.a.p.p.⁴¹, z uwagi na reguły wykładni dynamicznej i porównawczej, wykładnia subiektywna ww. przepisu traci swój sens. Nie uwzględnia ona bowiem wynikającej z unijnej dyrektywy tendencji do unikania zastosowania odszkodowań o charakterze kary, a w odniesieniu do postępu technicznego, znacznie łatwiejszej obecnie niż kilkanaście lat temu, możliwości identyfikacji potencjalnego naruszcyciela czy oszacowania wyrządzonej szkody.

Dokonując wykładni celowościowej art. 79 ust. 1 pkt 3 lit. b u.p.a.p.p., w szczególności zważywszy na charakter kompensacyjny tegoż roszczenia, a także wykładni systemowej, można wysunąć jednoznaczny wniosek, iż zastosowanie odszkodowania w formie represyjnej w prawie cywilnym nie znajduje uzasadnienia. Tego typu regulacja „łamie zasady prawa odszkodowawczego, w szczególności zasadę pełnego wynagrodzenia szkód oraz regułę *ne quis ex damno suo lucrum faciat*”⁴². „Żadna z podstaw odpowiedzialności nie może prowadzić do nieuzasadnionego wzbogacenia uprawnionego kosztem sprawcy, czy – inaczej to ujmując – nie może prowadzić do wyjścia poza kompensacyjny charakter odpowiedzialności i to zarówno odszkodowawczej, jak i w zakresie wydania uzyskanych bezprawnie korzyści”⁴³. Funkcja represyjno-prewencyjna nie jest celem roszczeń z prawa cywilnego. Ich celem jest przywrócenie równowagi⁴⁴.

Ponadto dyrektywa 2004/48/WE w pkt 26 preambuły stanowi jasno, iż celem tychże regulacji jest naprawienie szkody a nie wprowadzenie obowiązku zastosowania odszkodowań o charakterze kary, co potwierdza prawidłowość dokonanej przez SN wykładni.

Niektórzy przedstawiciele doktryny wysuwają słuszne twierdzenia odnośnie tego, iż ww. orzeczenia nie można stosować do każdej sprawy, w której podmiot będzie dochodził roszczeń

³⁹ Komentarz do art. 79 u.p.a.p.p. [w]: J. Barta (red.), R. Markiewicz (red.), *dz. cyt.*

⁴⁰ Komentarz do art. 79 [w]: T. Targosz, A. Tischner, *Prawo autorskie i prawa pokrewne. Komentarz do zmian wprowadzonych ustawą z dnia 9 maja 2007 r. o zmianie ustawy o prawie autorskim i prawach pokrewnych oraz niektórych innych ustaw*, 2008, LEX.

⁴¹ M.in. dyrektywa 2004/48/WE.

⁴² Komentarz do art. 79 [w]: T. Targosz, A. Tischner, *dz. cyt.*

⁴³ J. Barta, *Prawo autorskie System Prawa Prywatnego tom 13*, 2017, s. 953-954, Legalis.

⁴⁴ M. Pożniak-Niedzielska, *Prawo autorskie i prawa pokrewne. Zarys wykładu*, 2007, s. 168.

z art. 79 ust. 1 pkt 3 lit. b u.p.a.p.p.⁴⁵ Niemniej jednak nie zasługuję na aprobatę pogląd o możliwych zbyt daleko idących konsekwencjach ww. orzeczenia dla praktyki⁴⁶. Zadaniem SN jest dbanie o jednolitość orzecznictwa, jednakowoż sąd powszechny, rozpoznający sprawę, nie jest związany uchwałami Sądu Najwyższego, nawet o mocy zasady prawnej, jeżeli nie zostały wydane w tej samej sprawie⁴⁷. Dokonana przez SN wykładnia zmierzająca do odejścia od modelu odszkodowania ryczałtowego w wysokości dwukrotności nie powoduje utraty mocy obowiązującej tego przepisu. Domniemanie zgodności ustawy z Konstytucją może być obalone jedynie wyrokiem Trybunału Konstytucyjnego, a przewidziane w art. 178 ust. 1 Konstytucji związanie sędziego ustawą obowiązuje dopóty, dopóki ustawie tej przysługuje moc obowiązująca⁴⁸. Kontrowersje może wzbudzać także zarzut braku zasadności rozważań SN w ww. stanie faktycznym ze względu na niestwierdzenie przez TSUE kolizji pomiędzy art. 79 ust. 1 pkt 3 lit. B u.p.a.p.p., a regulacjami prawa unijnego⁴⁹. SN ma bowiem przede wszystkim obowiązek dokonywania wykładni prokonstytucyjnej. Konstytucja RP stanowi bowiem najwyższy akt prawny w Polsce. Tym samym należy odrębnie rozpatrywać problem zgodności prawa krajowego z prawem unijnym, w szczególności zaś właściwą implementację przepisów unijnych i nie należy utożsamiać tej procedury z wykładnią prokonstytucyjną.

⁴⁵ P. F. Piesiewicz, *Prawo autorskie, autorskie prawa majątkowe, ochrona autorskich praw majątkowych, stosowne wynagrodzenie, naprawienie wyrządzonej szkody. Glosa do wyroku SN z dnia 10 listopada 2017 r., V CSK 41/14. Orzecznictwo Sądów Polskich*, 2018/11/110.

⁴⁶ Tamże.

⁴⁷ Wyrok Sądu Najwyższego z dnia 17 maja 2017, sygn. V CSK 466/16, Lex, nr 2321903.

⁴⁸ Wyrok Sądu Najwyższego z dnia 2 kwietnia 2009 r., sygn. IV CSK 485/08, LEX nr 550930, wyrok Sądu Najwyższego z dnia 17 marca 2016 r., sygn. V CSK 377/15, OSNC 2016 nr 12, poz. 148, wyrok Sądu Najwyższego z dnia 8 sierpnia 2017, sygn. I UK 325/16, LEX nr 2389585, wyrok Naczelnego Sądu Administracyjnego z dnia 5 listopada 2010 r., sygn. II GSK 1208/10, LEX nr 746078.

⁴⁹ P. F. Piesiewicz, dz. cyt.

Glosa częściowo krytyczna do wyroku Sądu Najwyższego z dnia 10 listopada 2017 r., sygn. V CSK 41/14

Krzysztof Świąteczak

O autorze

Krzysztof Świąteczak, student IV roku prawa w Wyższej Szkole Bankowej w Poznaniu, dwukrotny zdobywca Nagrody Dziekańskiej I stopnia za aktywność społeczną i naukową na rzecz Uczelni, finalista XX Ogólnopolskiego Konkursu na Głos organizowanego przez ELSA Poland i ELSA Kraków, finalista IV Ogólnopolskiego Konkursu z Publicznego Prawa Gospodarczego organizowanego przez ELSA Poland i ELSA Lublin, autor kilkunastu artykułów naukowych o tematyce prawnej i historycznej, stypendysta rektora za osiągnięcia naukowe, z zamiłowania historyk.

Streszczenie

Celem niniejszej publikacji jest analiza wyroku Sądu Najwyższego z dnia 10 listopada 2017 r., sygn. V CSK 41/14. Wyrok ten dotyczył dopuszczalności orzeczenia na podstawie art. 79 ust. 1 pkt 3 lit. b ustawy z dnia 4 lutego 1994 roku o prawie autorskim i prawach pokrewnych, odszkodowania za naruszenie autorskich praw majątkowych w wysokości dwukrotności należnej uprawnionemu opłaty.

Autor poddaje analizie ww. orzeczenie Sądu Najwyższego porównując wnioski w nim zawarte do poglądów części przedstawicieli doktryny polskiego prawa własności intelektualnej.

Słowa kluczowe

wyrok, Sąd Najwyższy, odszkodowanie

Krzysztof Świąteczak

Summary

The purpose of the article is analysis of the Supreme Court's Judgment of November 10, 2017 (Ref. No. V CSK 41/14). The verdict concerned the admissibility of the judgment on the basis of art. 79 paragraph 1 point 3 lit. b of the Act of February 4, 1994 on copyright and related rights, compensation for infringement of proprietary copyrights in the amount of twice the amount due to the entitled party.

The author analyzes the abovementioned decision of the Supreme Court comparing the conclusions contained therein to the views of representatives of the doctrine of Polish intellectual property law.

Key words

judgement, Supreme Court, compensation